

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 26 februari kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avsöndringsinnehavares befriande från avgäld.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 29, hava herrar *Molin* i Dombäcksmark och *Sundström* hemställt, att riksdagen måtte besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning om, på vad sätt och under vilka villkor avsöndringsinnehavare måtte kunna befrias från avgäld, och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Till stöd för motionen har anförts följande:

»Vid fjolårets senare riksdag förelåg till behandling en motion nr 9, vari yrkades, att riksdagen måtte besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning om på vad sätt och under vilka villkor avsöndringsinnehavare måtte kunna befrias från avgäld och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Jordbruksutskottet avstyrkte motionen, som ock blev av riksdagen avslagen.

De skäl som föranlett utskottet och riksdagen att lämna framställningen utan avseende äro dock enligt vår mening icke hållbara.

I motionen hade såsom en huvudsaklig anmärkning mot lagen den 25 maj 1905 om avgäld från avsöndrad lägenhet framhållits, hurusom densamma i det övervägande flertalet fall, långt ifrån att, såsom väntat varit, *Bihang till riksdagens protokoll 1915. 10 saml. 7 häft. (Nr 10)*

betyda befrielse från avgälds erläggande, i stället medfört allenast jämförelsevis mindre betydande nedsättningar i avgäldsbeloppen. Utskottet ville gentemot denna anmärkning erinra, att nämnda lag icke avsett att bereda lägenhetsinnehavare någon ovillkorlig rätt att vinna befrielse från skyldigheten att erlägga avgäld. Den hade tillkommit fastmera för att råda bot på anmärkta missförhållandet, att lägenhet fortfarande skulle bidra till stamhemmans förutvarande skatt trots de jämkningar, som däri skett.

Häremot tillåta sig motionärerna erinra att bestyret med att lagstifta i ifrågavarande hänseende kan anses vara förfelat, då någon ändring till det bättre för vederbörande lägenhetsägare ingalunda kunnat påvisas utan tvärt om att den i stort sett alldeles betydelselösa lindringen med sig dragit i släptåg synnerligen tryckande nya bördor och pålagor, varom de i motionen anförda exemplen bära vittne.

Motionärerna kunna i detta sammanhang ej underlåta att framdraga några ytterligare exempel på hur sagda avgäldslag verkat.

1. Från ett hemman om 529,097 har avsöndrades år 1886 en lägenhet om 5,32 har. Köpesumman var 2,000 kronor utom förbindelse för köparen att utgöra årlig avgäld kontant 12 kronor samt 3 mansdagsverken. Den uppskattade arealen å hemmanet beräknades, då avgälden fastställdes år 1911, till 36,0702 och å avsöndringen till 0,3106 har. Stamhemmanets utskylder efter mantalsberäkning utgjorde vid tiden för avsöndringsupplåtelsen kronor 87,93, varav beräknades (vid jämförelse mellan stamhemmanets och avsöndringens uppskattade areal) å avsöndringen summa summa 75 öre, som alltså fick avdragas ifrån avgäldsbeloppet 12 kronor + 3 dagsverken à 1,75 5,25, tillhopa kronor 17,25, vadan återstod kronor 16,50. Ser man nu efter vad lindringen på 75 öre om året i verkligheten betyder, kommer man till följande överraskande men högst beklagliga resultat.

Avsöndringen är för närvarande taxerad till 1,700 kronor, har alltså 17 vägfyrk. Då vägskatten i orten utgår med 40 öre pr fyrk år avsöndringens innehavare betala kronor 6,80 i vägskatt. Därtill har avsöndringens ägare att underhålla 29 meter landsväg, och torde kostnaden därför lågt beräknas till i medeltal 4 kronor om året. Summa nya pålagor för inalles kronor 10,80, varav endast 75 öre avgår i »lindring».

Den ifrågavarande lägenhetsägaren får således icke blott betala en årlig avgäld till hemmansinnehavaren av 17,25 — avdraget 75 öre = 16,50 utan även betala vägskatt 6,80 och underhålla 29 meter landsväg 4 kronor = 10,80. Summa 27,30 i stället för förut 17,25. Med all rätt anser sig

sagda avsöndringsägare vara misshandlad av lagstiftningen på skillnaden mellan dessa summor eller kronor 10,05.

Det kan ej med fog sägas att den ursprungliga avgälden var någon del av köpeskillingen. Ursprungliga köpesumman var 2,000 kronor. Detta var avsöndringens värde 1886. År 1914 däremot är taxeringsvärdet endast 1,700 kronor och detta trots det avsöndringen givetvis till sin kultur är bättre nu än år 1886.

Utskottets förmodan »att avgälden ofta framstår såsom en delvis privaträttslig företeelse, närmast att anse såsom ogulden köpeskillning, som säljaren förbehållit sig i form av årlig skuldränta, och som sålunda icke rättvisligen kan eller bör utan vidare avskrivas i likhet med sådan avgäld eller beståndsdel av avgäld, som ägt skattebidrags karaktär» håller åtminstone i anförda fall ingalunda streck.

2. Från ett hemman om 364,2150 har verkliga och 35,3846 har uppskattade ägor avsöndrades år 1891 en lägenhet om 32,93 har verkliga och 2,4055 uppskattade ägor. Köpeskillingen var 2,300 kronor med en årlig avgäld av 12 kronor. Stamhemmanets utskylder enligt mantal var vid tiden för avsöndringsupplåtelsen 20 kronor 80 öre. Häri ingick ej utskylderna för avlöning av klockare och präst, som vid samma tid uppgingo till 13,99 kronor. Vid jämförelse mellan stamhemmanets och avsöndringens uppskattade ägor och fördelning av utskylderna efter mantalsberäkning därefter belöpte sig å avsöndringen kronor 1,41, som fick vid fastställelsen av avgälden avdragas från ursprungliga avgäldsbeloppet 12 kronor. Den »överskjutande andelen» bestämdes alltså till 10 kronor 59 öre.

Ser man nu efter vad lindringen hade för konsekvenser med sig befinnes, att lägenheten efter ett taxeringsvärde 1914 å 2,000 kronor = 20 vägfyrk à 40 öre pr fyrk erhållit kronor 8 i vägs katt. Därtill kommer underhåll av 18 meter landsväg, ett underhåll, som i betraktande av läge och beskaffenhet i övrigt måste värderas till 5 kronor om året. Tillhoppa har alltså sagda lägenhetsinnehavare fått vidkännas nya onera för 13 kronor i stället för det han genom lagen den 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet erhållit en »lindring» av kronor 1.41 i avgäldsskyldigheten.

Även i detta fall kan påvisas att köpesumman vid upplåtelsen 1891 (2,300 kronor) var högre än taxerade värdet 1914 (2,000). Ingen torde därför hava panna att påstå att avgälden till någon del kunde vara del av köpeskillingen.

Anförandet av flera exempel torde vara överflödigt. Till jordbruks-

utskottets begrundande ämna motionärerna ställa ett antal karakteristiska avgäldshandlingar till förfogande.

En för alla sådana avgäldsärenden speciellt nu ovan anförda tvenne exempel gemensam anmärkning är, att utskylder för avlöning åt klockare och präst icke tagits med i beräkningen, varigenom åstadkommits att »avdragen» blivit mindre än de rätteligen bort bliva. Detta skulle bero därpå, att nyssnämnda utskylder icke utgingo efter mantalsberäkning. Detta att utesluta alla onera, som ej utgingo direkt efter mantalet, synes oss vara en av statsmakterna alldeles godtyckligt tagen princip. Vi förmoda att köpare och säljare vid affärernas uppgörande ej uppdrogo sådana här fina gränser utan betraktade avgälderna endast och allenast såsom avsöndringens tribut till hjälp i stamhemmanets allmänna utskylder och onera, även präst- och klockarelön.

I många fall kan påvisas, att ej ens kostnaderna för in natura underhåll av landsvägarna tagits med i beräkningen, då det gällt att avväga hur stor andel av utskylderna som belöper sig å avsöndringar.

För så vitt att principen skall gälla att inga andra hänsyn böra tagas än till de förhållanden, som rådde vid tiden för upplåtelserna, torde av det sagda vara ådagalagt, att den hittills gällande beräkningsgrunden i all synnerhet vidkommande utskyldsbeloppen är felaktig. Principiellt felaktigt och orättfärdigt är jämväl att jämförelsen mellan stamhemman och lägenhet endast skall ske efter uppskattade (reducerade) jordvärdearealen. De uppskattningar, varefter man nu går, uppgjordes i allmänhet vid laga skiftena (gradering). Under tiden ifrån laga skiftet intill den tidpunkt, då avsöndringen såldes, kunde å jorden mycket väl såväl å stamhemmanet som å de ägoområden, som kommo att bliva avsöndring, stora förändringar i grad hava åstadkommits. Ett ägoområde, som vid mitten av 1800-talet, enligt skifteshandlingarna hade låg grad, kunde mycket väl på 1880-talet ha blivit uppodlat till första gradens åker eller om odling ej skett å området andra samverkande omständigheter, odlingar i närheten, jordvärdestegring etc., åstadkommit att den vid laga skiftet verkställda graderingen saknat all betydelse som värdemätare av marken. Med det sagda torde ytterligare ha understrukits att beräkningsgrunderna äro felaktiga och godtyckliga.

Då det gäller att bedöma denna fråga, är det visserligen en lätt uppgift att klamra sig fast vid *principen*, att, såsom utskottet uttrycker sig, »den enda säkra utgångspunkten torde vara rättsförhållandenas gestaltning vid tiden för deras uppkomst». Av det sagda och av de exempel,

som framdragits, torde framgå, att rättfärdigheten ej kommer till sin rätt genom fasthållandet av sagda princip. Vid bedömandet av frågan torde allt också nuvarande förhållanden få spela in. Man lagstiftar icke för den gångna tiden utan för nutiden och framtiden.

Även jordbruksutskottet har haft eu känsla av att icke allt är bra som det är i förevarande avseende.

»Denna synpunkt» (att avgälden är en privaträttslig företeelse, närmast att anse såsom ogulden köpeskillning m. m.), säger utskottet, »kan emellertid icke tillerkännas helt avgörande betydelse för frågan om avgäldernas bestånd, och det har ifrågasatts, huruvida, ur det allmännas synpunkt, den grundsatsen vore fullt försvarlig, att privata rättigheter under alla omständigheter oföränderligt borde upprätthållas. I avseende å sådana privata avgäldsrättigheter, varom här är fråga, har det framhållits såsom varken med modern rättsåskådning överensstämmande eller eljest önskvärt, att å vissa fastigheter ständigt skulle komma att vila en särskild, vid annan jord ej ifrågakommande avgäld, vars ursprungliga tillkomst endast möjliggjorts genom skattelagstiftningen och som med hänsyn därtill kan betecknas såsom en skatt, men en skatt, som numera erlægges till en enskild man och icke, ens indirekt, till det allmänna.»

Motionärerna taga med tacksamhet fasta på detta för vårt yrkande sympatiska uttalande, i vilket vi i allo instämma.

Däremot kunna vi ej följa jordbruksutskottets tankegång i fortsättningen där det heter:

»Sistnämnda betraktelsesätt var också bestämmande för tillkomsten av lagen angående avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet den 19 april 1907, varigenom innehavare av lägenhet, för vilken avgäld faststälts jämlikt 1905 års lag, tillförsäkrats rätt att även mot bestridande av stamhemmanets ägare, få avgälden avlöst mot ersättning, som, där ej annorlunda avtalats, skall utgå med ett penningbelopp, motsvarande 22 gånger den årliga avgälden.

Det synes utskottet anmärkningsvärt, att motionärerna, vilka ägnat en ingående kritik åt 1905 års lag, icke alls funnit anledning beröra bestämmelserna i 1907 års lag om avlösningrätt, varmed lagstiftningen rörande avgäld blivit fullständigad. Genom nämnda bestämmelser har dock avgälden frigjorts från den egenskap av orubblighet, som efter antagandet av 1905 års lag främst kunde giva anledning till missnöje.

Utskottet måste för sin del anse, att lagstiftaren, genom stadgandet om avlösningsrätt, på ett lyckligt sätt löst svårigheten att, med ett tillbörligt respekterande av enskildas berättigade intressen, förena nödig hänsyn till det allmänna intresse, som numera utdömt systemet med privata jordavgälder.»

Vi våga sätta i tvivelsmål att först citerade betraktelsesätt var bestämmande för tillkomsten av lagen, angående avlösningsrätt av avgäld från avsöndrad lägenhet den 19 april 1907. Icke bliver väl avgälden rättvisare därigenom, att den som skall utgöra densamma meddelas rättighet att friköpa avgälden till kapitaliserade värdet. Jordbruksutskottet lär ej kunna påvisa att rätten till friköp (22 gånger det fastställda avgäldsbeloppet) utgör någon som helst ekonomisk lättnad för avsöndringsägarna. Då motionärerna icke kunnat finna att 1907 års lag givit avsöndringsägarna någon lättnad alls, hava vi icke omnämnt densamma, varav dock jordbruksutskottet tyckes tro, att vi skulle vara okunniga om lagens existens. Så »anmärkningsvärt» är det förhållandet. Att lagstiftaren genom stadgandet om avlösningsrätt skulle hava »på ett lyckligt sätt löst svårigheten att, med ett tillbörligt respekterande av enskildas berättigade intressen, förena nödig hänsyn till det allmännas intresse, som numera utdömt systemet med privata jordavgälden» låter alltför optimistiskt. Vid närmare eftersinnande och med blicken fäst vid förhållandena sådana de verkligen äro torde envar finna att det »lyckliga sättet» icke är något sätt alls ägnat att lösa svårigheterna.

Något annat medel att lösa problemet än detta att helt och hållet avskaffa avgälderna torde ej finnas till hands. Vi tillåta oss härvid citera ett brottstycke av den i föl av oss inlämnade motionen.

»Avgälderna från de redan dem förutan hårt betungade avsöndringsinnehavarna måste bort. I de fall, stammhemmanen i sådant avseende verkligen skulle bli lidande, sedan rättigheter och skyldigheter omsorgsfullt blivit avvägda, är det statens plikt att bekosta avlösningsrätten, då staten själv ytterst råar för det hela och rättvisligen borde taga konsekvenserna av sin egen lagstiftning.

Slopandet av avgälderna bör ske efter hela linjen, även sådana avgälder som redan »lagligen fastställts», vadan en ny lagstiftning i ämnet borde hava retroaktiv verkan. Om det ej torde kunna ifrågasättas, att hemmansägarna skola återbetala de avgälder, som uttagits på laglig väg sedan 1907, så borde dessa penningar vid slutuppgörelsen tagas med i

räkningen såsom ett plus till alla de skäl, som tala för att de synnerligen orättvisa avgälderna böra avskaffas åtminstone för framtiden.»

I öfrigt hava motionärerna åberopat motiveringen till motionen nr 9 i andra kammaren vid sistlidet års senare riksdag och nr 29 vid samma års första riksdag.

Såsom motionärerna erinra, förevar vid 1914 års senare riksdag en av dem, jämte annan motionär, väckt motion med enahanda yrkande som den nu föreliggande. Uti sitt i anledning av nämnda motion avgivna utlåtande, nr 2, yttrade samma riksdags jordbruksutskott efter en kortfattad redogörelse för de jordbeskattningsförhållanden, som föranlett ifrågakommande avgälders uppkomst och legalisering: Jordbruksutskottet vid 1914 års senare riksdag.

»Emellertid medförde skattelagstiftningen efter år 1881 betydande förändringar med avseende å jordbeskattningen. Till följd av dessa förändringar, om vilkas närmare innebörd utskottet icke behöver erinra, hava numera den grundskatt samt övriga allmänna utskylder och besvär, som förut vilat omedelbart å hemmanen, till största delen antingen avskrivits eller omlagts att utgöras efter sådan grund, att de avsöndrade lägenheterna däri deltaga.

De betydande skattelindringar, som sålunda bereddes innehavare av i mantal satt jord, kommo emellertid icke i motsvarande mån avsöndringsinnehavare till godo genom minskning i de ursprungligen bestämda avgäldsbeloppen. Endast i ett hänseende tog lagstiftningen hänsyn därtill, att avsöndring, som blivit självständigt beskattningsföremål och därvid övertagit sin andel av onus, som förut helt påvilat dess stamhemman, kunde äga anspråk på att vinna en däremot svarande lindring uti avgäldsskyldigheten. Lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891, varigenom vägunderhållet in natura ålagts även annan jordbruksfastighet än hemman, medgav nämligen, uti § 10, innehavare av avsöndrad lägenhet, för vilken avgäld till stamhemmanet faststälts, rätt att, om därvid tagits hänsyn till den på lägenheten belöande andel av stamhemmanets väghållning, i ersättning för den skyldighet i detta hänseende, som enligt lagen numera skulle av lägenhetens innehavare utgöras, njuta befrielse från så stor del av avgälden, som med avseende å de förhållanden, vilka voro för handen, då avgälden fastställdes, kunde anses hava motsvarat lägenhetens andel i väghållet. Bortsett från nu nämnda medgivande för visst fall, skulle emellertid avgälderna fortfarande utgå oavkortade, oaktat de tid efter annan gällande förord-

ningarna angående jordavsöndring uppenbarligen icke föreskrivit avgäld för annat ändamål än såsom bidrag till stamhemmanets räntor och övriga utskylder. Detta missförhållande blev givetvis alltmera uppenbart i samma mån grundskatteavskrivningen fortskred. Och så uppstod frågan om ändrade bestämmelser rörande avgälds utgörande.

Redan tidigt framträdde emellertid vid denna frågas behandling en betydande svårighet, som stod i nära sammanhang med ett i förevarande motion tydligen föga beaktat förhållande. Enär det nämligen vid varje lägenhetsupplåtelse var lämnat parterna fritt att överenskomma om storleken av den avgäld lägenheten skulle utgöra, och denna avtalsfrihet vanligen begagnades så, att avgäldsbeloppet sattes högre än som vederbort, ifall hänsyn allenast skulle tagits till dess tillräcklighet såsom skattebidrag, kunde med visst fog göras gällande, att i detta fall den del av avgäldsbeloppet, som översteg sådant bidrag, i själva verket utgjorde en privaträttsligt grundad prestation utöver den i lag föreskrivna, och sålunda närmast vore att anse såsom en del av vederlaget för upplåtelsen.

Förhållandet blev ej annorlunda i de fall, då avhandling om lägenhetsupplåtelse författningsenligt underställdes Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning. Denna myndighets prövningsrätt innebär nämligen icke någon befogenhet att sänka föreslaget avgäldsbelopp, därest detsamma befanns överstiga på lägenheten belöpande andel i hemmanets utskylder. Ofta inträffade det därför, att det fastställda avgäldsbeloppet kom att överstiga sagda andel. Men den omständigheten, att i sådant fall fastställelse måst meddelas å hela den avtalade avgälden, var naturligtvis icke i och för sig tillräcklig att beröva den del av avgälden, som verkligen var en privat rätt, denna dess egentliga karaktär.

Nu berörda förhållande var tydligen ägnat att väcka betänkligheter mot en sådan åtgärd som att utan vidare avskrifva ifrågavarande avgälder. Uppgiften blev i stället att söka anpassa lagstiftningen efter avgäldernas antydda sammansatta natur.

Sedan 1896 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om utarbetande av förslag till lagstadgande, huru för avsöndrad lägenhet måtte vinnas sådan nedsättning i till stamhemmanet utgående avgäld, som motsvarade de lättnader i avseende å beskattning, som hemmanet vunnit efter lägenhetens upplåtande, har genom lag den 25 maj 1905 stadgats, att från lägenheter, vilka före den 1 januari 1897 blivit för alltid avsöndrade, avgäld i allmänhet skulle upphöra att utgå efter den 31 december 1906. Därvid har dock, såsom i motionen erinras, medgivits, att där,

vid lägenhetens upplåtande, förbehåll gjorts om högre avgäld än som, vid jämförelse av ägornas storlek och beskaffenhet, kunde anses hava motsvarat vad av stamhemmanets allmänna utskylder å lägenheten belöpte, den överskjutande delen av avgälden finge, sedan hemmanets ägare därom ansökt hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, fastställas att fortfarande av lägenheten utgå från och med år 1907. Ansökan om dylik fastställelse skall dock, vid äventyr att hemmansägaren eljest förlorar sin rätt, hava skett före den 1 januari 1917.

I motionen har nu såsom en huvudsaklig anmärkning mot denna lag framhållits, hurusom densamma i det övervägande flertalet fall, långt ifrån att, såsom väntat varit, betyda befrielse från avgälds erläggande, i stället medfört allenast jämförelsevis mindre betydande nedsättningar i avgäldsbeloppen. Utskottet vill gentemot denna anmärkning erinra, att nämnda lag icke avsett att bereda lägenhetsinnehavare någon ovillkorlig rätt att vinna befrielse från skyldigheten att erlægga avgäld. Den tillkom fastmera för att råda bot på ovan anmärkta missförhållande, att lägenhet fortfarande skulle bidra till stamhemmans förutvarande skatt, trots de jämkningar som däri skett.

Fasthålles denna synpunkt, förefaller det även, som om motionärernas anmärkningar mot den *beräkningsgrund*, som av lagen blivit stadgad vid bestämmandet av lägenhets andel i stamhemmans förutvarande utskylder, principiellt äro mindre väl grundade. Utskottet vill visserligen icke förneka, att den del av avgälden, som enligt sagda grund lagligen får antagas hava vid tiden för avsöndringen motsvarat på lägenheten belöpande skatt, i vissa fall kan synas oproportionerligt låg, om hänsyn nämligen tages till sådana ändrade förhållanden, exempelvis i avseende å lägenhets jordkultur, som i motionen framhållits. Men å andra sidan torde, enligt utskottets mening, den stadgade beräkningsgrunden vara den under givna förutsättningar principiellt riktigaste vid ordnandet av hithörande rättsförhållanden, vilka givetvis böra bedömas enhetligt och efter gemensamma grunder. Att därvid den enda säkra utgångspunkten torde vara rättsförhållandenas gestaltning vid tiden för deras uppkomst, synes utskottet ofrånkomligt. Motionärerna hava heller icke givit anvisning på någon annan, bättre beräkningsgrund. Deras yrkande går, såsom synes, i stället ut på avgäldernas fullständiga avlägsnande.

Häremot talar givetvis i främsta rummet den av utskottet redan framhållna omständigheten, att avgälden ofta framstår såsom en delvis

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 10 saml. 7 häft. (Nr 10.)

privaträttslig företeelse, närmast att anse såsom ogulden köpeskilling, som säljaren förbehållit sig i form av årlig skuldränta, och som sålunda icke rättvisligen kan eller bör utan vidare avskrivas i likhet med sådan avgäld eller beståndsdel av avgäld, som ägt skattebidrags karaktär.

Denna synpunkt kan emellertid icke tillerkännas helt avgörande betydelse för frågan om avgäldernas bestånd, och det har ifrågasatts, huruvida, ur det allmännas synpunkt, den grundsatsen vore fullt försvarlig, att privata rättigheter under alla omständigheter oföränderligt borde upprätthållas. I avseende å sådana privata avgäldsrättigheter, varom här är fråga, har det framhållits såsom varken med modern rättsåskådning överensstämmande eller eljest önskvärt, att å vissa fastigheter ständigt skulle komma att vila en särskild, vid annan jord ej ifrågakommande avgäld, vars ursprungliga tillkomst endast möjliggjorts genom skattelagstiftningen och som med hänsyn därtill kan betecknas såsom en skatt, men en skatt, som numera erlägges till en enskild man och icke, ens indirekt, till det allmänna.

Sistnämnda betraktelsesätt var också bestämmande för tillkomsten av lagen angående avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet den 19 april 1907, varigenom innehavare av lägenhet, för vilken avgäld faststälts jämlikt 1905 års lag, tillförsäkrats rätt att, även mot bestridande av stamhemmanets ägare, få avgälden avlöst mot ersättning, som, där ej annorlunda avtalats, skall utgå med ett penningbelopp, motsvarande 22 gånger den årliga avgälden.

Det synes utskottet anmärkningsvärt, att motionärerna, vilka ägnat en ingående kritik åt 1905 års lag, icke alls funnit anledning beröra bestämmelserna i 1907 års lag om avlösningsrätt, varmed lagstiftningen rörande avgäld blivit fullständigad. Genom nämnda bestämmelser har dock avgälden frigjorts från den egenskap av orubblighet, som efter antagandet av 1905 års lag främst kunde giva anledning till missnöje.

Utskottet måste för sin del anse, att lagstiftaren, genom stadgandet om avlösningsrätt, på ett lyckligt sätt löst svårigheten att, med ett tillbörligt respekterande av enskildas berättigade intressen, förena nödig hänsyn till det allmänna intresse, som numera utdömt systemet med privata jordavgälder.»

På grund av det ovan anförda hemställde utskottet, att motionen ifråga ej måtte av riksdagen bifallas. I överensstämmelse härmed blev motionen av riksdagens båda kamrar avslagen.

Utskottet anser sig till alla delar kunna instämma i 1914 års jordbruksutskotts ovan återgivna uttalanden. Några, sakligt sett, nya skäl eller synpunkter, ägnade att bibringa riksdagen en i någon mån ändrad uppfattning, hava enligt utskottets åsikt icke förebragts. Oaktat utskottet sålunda finner sig i huvudsak kunna återropa nämnda uttalanden, synas vissa i motionens motivering förekommande, emot samma uttalanden riktade anmärkningar vara av beskaffenhet att bära i korthet bemötas.

Motionärerna göra gällande, att bestyret med att lagstifta uti ifrågasvarande ämne kunde anses förfelat, då någon ändring till det bättre för vederbörande lägenhetsägare icke kunnat påvisas. Detta omdöme synes obefogat redan med hänsyn till de ostridiga, om ock i ett flertal fall mindre betydande nedsättningar av ursprungligen överenskomna eller fastställda avgäldsbelopp samt framför allt den avlösningsbefogenhet i avseende å avgäld, som varit frukten av lagstiftningsåtgärderna på detta område. Oavsett detta bör framhållas, att då jordbruksutskottet nästlidna år icke påvisat några nedsättningar eller lättnader utöver de nämnda, motionärerna å sin sida icke visat, att avsöndringsinnehavarna skäligen skulle vara berättigade till några ytterligare medgivanden i avseende å avgäld, allra minst till den fullständiga avskrivning av avgäld, som i motionen påyrkas.

Tillräckligt har utvecklats, hurusom en sådan avskrivning skulle innebära ett upphävande, utan motsvarande ersättning, av enskilda personer tillkommande rättigheter, förvärvade i laga ordning och grundade på avtal, vilka lämnat vederbörande parter full frihet att uppåt begränsa avgälden till allenast det belopp, som erfordrades för att täcka avsöndrings andel i stamhemmanets efter mantal utgående allmänna utskylder vid tiden för avsöndringen.

Med hänsyn härtill har det ansetts oförenligt med allmänt erkända rättsgrundsatser att betrakta numera kvarstående avgälder annorledes än såsom privaträttsliga prestationer, varom parterna funnit lämpligt att träffa avtal samtidigt med överenskommelsen om avsöndrings skatteandel och i samma form som den för dylik överenskommelse gängse.

Emellertid hava motionärerna ifrågasatt riktigheten av detta betraktelsesätt och i avsikt att ådagalägga avgäldernas karaktär av att vara utslutande avsedda såsom bidrag till stamhemmanets skatt, anfört några exempel på avgäld utgörande lägenheter, vilkas nuvarande taxeringsvärden understiga de vid upplåtelseerna erlagda köpeskillingarna, en omständighet, som enligt motionärernas förmenande skulle visa, att i de anförda fallen

köpesumman blivit av parterna så högt beräknad, att avgälden uppenbarligen icke varit, ens till någon del, avsedd såsom ytterligare vederlag för upplåtelsen. Att en sådan slutsats är felaktig och, bland annat, vilar på ett förbiseende av de förändringar, exempelvis i avseende å skogsbeståndet å avsöndringarna i fråga, som under mellantiden kunnat förringa dessas värde, behöver ej av utskottet närmare påvisas.

Likaledes torde det bero på ett missförstånd och en sammanblandning av förhållanden, vilka ej äro i förevarande avseende samhöriga, då motionärerna framhålla, att vissa avsöndringar, oaktat de befriats från den del av avgälden, som avsåg ersättning till stamhemmanets skatt, numera äro betungade med vissa, för avsöndringarna förut okända onera eller skatter, vilka till och med överstiga nämnda del. Det förefaller egendomligt, att de exempel, som valts för att belysa det anmärkta förhållandet, utslutande avse väghållningsbesväret, då nämligen — såsom i det anförda utskottsutlåtandet erinrats — lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet innehåller en bestämmelse av innebörd, att lägenhetsägare, som fått övertaga på lägenheten belöpande andel av stamhemmanets väghållning, äger njuta motsvarande befrielse från fastställd avgäld till hemmanet. I fråga åter om nytillkomna eller förhöjda skatter och besvär torde det vara tämligen tydligt, att lagstiftaren, vid beräkandet av den avgäldsdel, som varit avsedd såsom ersättning till hemmanets skatt, icke kan taga hänsyn till skatter, som ej utgingo och måhända ej ens kunde förutses vid den tidpunkt, då avgäldsskyldigheten uppstod.

Det är således oegentligt att, som motionärerna göra, bedöma avgäldsskyldighetens ursprungliga omfattning och därmed den beräkningsgrund, varefter avgäld fortfarande skall utgöras, ur synpunkten av avsöndrings nuvarande, delvis nytillkomna skatter och onera.

Motionärerna anse sig vidare kunna hämta ett visst stöd för sitt yrkande uti föregående jordbruksutskotts framhållande av de skäl, som allmänt befunnits tala emot ifrågavarande avgälders, även efter 1905 års lagstiftning, kvarstående egenskap av ständiga, å viss jord vilande, till enskilda utgående jordrätter, och som därför föranledde beslutet om avlösningsrätt.

I anledning härav vill utskottet endast fästa uppmärksamheten däruppå, att de skäl, som uteslutande anförts emot avgäldernas permanens, naturligtvis icke utan vidare kunna göras gällande emot varje rättsanspråk, som genom avgäldsavtalen grundlagts och uppenbart icke mot hemmansägares rätt till ersättning vid avgälds avlösning.

I det stora hela förefaller det, som om motionärerna icke tillräckligt

beaktat betydelsen av den lagstiftning i ämnet, som senast genomförts, liksom även att de i viss mån missförstått denna lagstiftnings uppgift. Enligt motionärernas mening är densamma förfelad och tager ej tillräcklig hänsyn till nutida förhållanden. Och de anse sig ha fog för, bland annat, den erinringen, att man borde lagstifta icke för den gångna tiden utan för nutiden och framtiden. I motsats härtill är det utskottets uppfattning, att avgäldslagstiftningen noga tagit sikte på vad som med rätta måste anses vara dess egentliga uppgift, nämligen att i överensstämmelse med rådande rättsuppfattning, utan kränkande av någons rätt, reglera de rättigheter och skyldigheter, som uppstått i samband med avgäldssystemet. Då det därjämte ej lär kunna bestridas, att ifrågavarande lagstiftning — främst genom bestämmelsen om tidsbegränsning för hemmansägares möjlighet att få kvarstående avgäldsbelopp fastställda och genom den sedermera stadgade avlösningrätten — otvetydigt syftar till eller åtminstone möjliggör avgäldsförhållandenas fullständiga avveckling inom en näraliggande tid, finner utskottet, att den hänsyn till framtiden, som synts motionärerna särskilt angelägen, blivit tillbörligt tillgodosedd, och detta på ett för båda parter rättvisare och mera tillfredsställande sätt, än som skulle varit möjligt genom den i motionen påyrkade avskrivning av samma avgälder.

Med åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 26 februari 1915.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Närvarande: hrr Persson, Ericsson, Odelberg, Petersson, Holmquist, Fahlén, Lindblad, Nilsson i Tånga, Öberg, Sjöblom, Ekerot, greve Hamilton, greve Wachtmeister, Jonsson, Nilsson i Linnås och Hage.